

Արտաշես Քալանթարյան

ԹՈՒՅՆԻ ԿԱԹԻԼՆԵՐ

Հնուց ի վեր ամենաանպատիվ, արհամարհելի, նզովքի արժանի արարքը համարվել է գուժկանությունը: Գուժկան, բոթաբեր մարդկանց անվանել են ագռավ, բայդուշ, բվեճ: Նրանց տեսնելիս անիծել են, փոխել են ճանապարհը, խաչակնքել են: Իսկ թագավորներն, իրենց անսահմանափակ իշխանությունից օգտվելով, հրամայել են կտրել այն մարդու լեզուն, որը համարձակվել է տեղ հասցնել բոթը, ահագուժել, հրամայել են սպանել գուժկանին, որ եկել կանգնել է թագավորի առաջ ու հայտարարել.

- Իմացած լինես, որ քո թշնամին հարձակվել, գրավել է քո քաղաքները, գլխատել է եղբորդ, անարգել է ծնողներիդ գերեզմանը...

Եվ, իմ կարծիքով, այս հարցում թագավորները ճիշտ են վարվել:

Վատ լուր հաղորդելը սոսկալի ծանր պարտականություն է և, ուրեմն այն պետք է կատարել զգուշորեն, նրբությամբ, մեծ տակտով: Թող տարօրինակ չթվա, բայց վատ կամ տխուր լուր հաղորդողը նախ և առաջ պետք է դրա իրավունքն ունենա, բոթն ստացող մարդու մտերիմը լինի, բարեկամը, հարվածը կասեցնողը լինի ու մեղմողը: Այլապես, շատ ավելի լավ է, որ մարդ չիմանա էլ, թե ինչ է պատահել իրեն, եթե դժբախտությունը կանխելն ուշ է արդեն, և դեպքին տեղեկանա բնականոն ընթացքով, իր ժամանակին:

Ընկերներիցս մեկը պատմում է.

- Մի օր առավոտ վաղ ինձ արթնացրեց հեռախոսի զանգը:

Ջարմացա, ո՞ւմ եմ պետք եկել այդ ժամին: Վերցրեցի լսափողն ու ավելի զարմացա. իմ ծանոթ լրագրողներից մեկն էր, որ երբևէ ինձ զանգահարած չկար:

- Բարի լույս:

- Բարի լույս: Այս ժամին...

- Ջարմացա՞ ր, որ զանգ եմ տալիս: Չէի կարող չզանգահարել: Գիտե՞ս ինչ է եղել:

- Ի՞նչ է եղել:

- Ա՛յ մարդ, քո մասին մի զզվելի նյութ է տպագրվել մեր թերթում:

- Ի՞նչ...

Դե, իհարկե, կատակում է: Ի՞նչ պետք է գրեն իմ մասին: Բայց ի՞նչ կարիք կա կատակելու այս ժամին: Միրտս տհաճ, անհանգիստ բաբախում է:

- Չէ, ի՞նչ կատակ,- նույնիսկ նեղացած հայտարարում է ծանոթս,- գրել են ու այն էլ շատ կոպիտ, նույնիսկ քաղաքական մեղադրանքներ կան: Ուզո՞ւմ ես կարդամ...

Ու, առանց սպասելու, կարդում է, կարդում է՝ շեշտելով ամենավիրավորական բառերը, կարդում է մի տեսակ բավականությամբ, ասես արտասանում է, ասես հենց ինքն է գրել: Կոկորդոս սեղմվում է, ցավում է սիրտս, զայրույթից խեղդվում եմ: Ոչ միայն գրածի համար, չէ, գրածը զրպարտություն է և կհերքվի, ինձ ավելի շատ վշտացնում ու բարկացնում է այդ իմ ծանոթի դերը, առույգ տրամադրությունը, առոզանությունը:

- Հետո՞,- հարցնում եմ:

- Էլ ի՞նչ հետո:

- Կարո՞ղ ես այնպես անել, որ դա չտպագրվի:

- Ո՞նց թե չտպագրվի,- նույնիսկ ծիծաղում է նա,- արդեն տպագրված է: Թերթից եմ կարդում: Նոր բերեցին:

Քիչ է մնում հայիռյեմ:

- Ուրեմն, ինչո՞ւ ես առավոտ շուտ արթնացնում: Որ աչքալուսա՞նք տաս, որ շնորհակալություն ան հայտնեմ: Կգնայի աշխատանքի՝ կիմանայի: Ինչո՞ւ ես շտապում, ինչո՞վ ես օգնում ինձ, ի՞նչ մարդ ես դու...

Նա ասես թե շփոթված ու վիրավորված ինչ-որ բան է քրթմնջում «ուշադրության», թե «լավության» մասին, բայց ես նետում եմ լսափողը և արդեն թունավորված եմ:

Եվ դեռ «բարի լույս» է ասում՝ տհաճ, ցավեցնող լուրը հայտնելուց առաջ: «Բարի լույս»: Ի՞նչ բարի լույս, երբ լույս-առավոտն արդեն խաթարված է, երբ ցնցված ու գրգռված շտապում ես թերթ գնելու, չես լսում կնոջդ խոսքերը, կոպտում ես երեխաներիդ ու չես պատասխանում հարևաններիդ «բարի լույս»-ին:

Եվ իրոք, ի վերջո, ի՞նչ նպատակ ուներ նա, ի՞նչ նպատակ ունեն նրա նմանները, երբ շտապում են ժամ առաջ դառն ու չար լուրեր հաղորդել, թունավորել մարդկանց:

Բայց սա դեռ ամենավատը չէ, սա դեռ, ինչպես ասում են, փոքրագույնն է չարյաց: Նույնիսկ առարկողներ կլինեն. կասեն՝ մե՞ծ բան չէ, մարդը եղածն է հայտնում, կասեն՝ միևնույնը չէ՞, վաղ թե ուշ իմանալու էիր: Եվ նրանք, գուցե, որոշ չափով իրավացի են: Բայց ի՞նչ ասես ոմանց, որ չեղած բանն են հայտնում քեզ, հորինում են, իրենց մտքերը վերագրում ուրիշին, բամբասում...

Խաղաղ, պայծառ, կիրակի է: Երեխաներիդ թևից բռնած, ուրախ ծիծաղով, կատակով մանկական այգի ես գնում: Թվում է՝ ոչ մի բան չի կարող փչացնել տրամադրությունդ: Բայց ահա հանդիպում է մեկը.

- Օ՛, ողջույն, ողջույն, սրանք քո՞ երեխաներն են:

- Իհարկէ,- զարմանում ես դու:

- Յա՞, - ապշում է ծանոթը,- բա ասում էին լքել ես երեխաներիդ:

- Ե՛ս, ո՞վ է ասում, այ քեզ հիմարություն:

- Ասում են, էլի, լեզվի տակ հո ոսկոր չկա: Ասում են, թե հեռացել ես տնից, երեխաներիդ ալիմենտ չես տալիս, դատարանում ծեծել ես կնոջդ, մանր խուլիզանության համար...

- Բայց ո՞վ է ասում, ո՞վ է ասել, ո՞վ է...

- Ո՞վ էր, է՛, սպասի՛ր, չէ, չեմ հիշում: Դե դա ի՞նչ կարևոր է, տեսնում եմ, որ ամեն ինչ լավ է, դե, ապրես, ապրես...

Թփթփացնում է ուսիդ, հեռանում, և հանկարծ դու զգում ես, որ լավ տրամադրությունից հետք անգամ չի մնացել: Քայլում ես ու մտածում՝ ո՞վ այդպիսի գրպարտություն տարածած կլինի, հերթով մտաբերում ես քեզնից որևէ հարցով դժգոհ ծանոթներիդ, զայրանում ես, խոսում ինքդ քեզ, վիճում և... մնաս բարո՛վ, լավ տրամադրություն, ծիծաղ ու կատակ, մնաս բարով, մանկական այգի: Իսկ այդ «ծանոթիդ» հենց այդքանն էլ հարկավոր էր:

Զարմանալի է, բայց կան մարդիկ, որ տանել չեն կարողանում ուրիշի երջանկությունը, խաղաղ, հանգիստ կյանքը, նրանց թվում է, թե իրենցից պակասում է ինչ-որ բան, երբ դու ուրախ ես, գոհ ես, որ դու նրանց հաշվին ես աշխատանքում առաջ գնում, արժանանում պարզևի ու խրախուսանքի, որ դու նրանց փոխարեն ես ապրում ու շնչում:

Եվ սկսում են, գործի են դնում թույնի կաթիլները... Քիչ-քիչ, թեյի գդալով:

Տարիներ շարունակ աշխատում ես մեկի հետ, նստում նույն սենյակում, միասին նախաճաշում: Բնավորությունդ, սովորություններդ, կյանքդ անգիր գիտի: Բայց մի օր էլ հանկարծ (հատկապես, երբ քեզ լավ ես զգում) հարկ է համարում բացականչել.

- Հա՛, մոռացա ասել: Երեկ տրուլեբուսով կայարան էի գնում, մեկ էլ լսեցի, որ կողքիս աթոռին նստածները քո մասին են խոսում:

- Ի՞նչ էին ասում:

- Ասում էին, թե շնորհքով հաշվապահ է, բայց շատ ազահ է, աչքածակ, բարձր աշխատավարձ է ստանում, երեխա էլ չունի, բայց գյուղի այգու իրենց խնձորները Միբիբ է տանում, որ թանկ գնով վաճառի: Ասում էին, թե իբր եղբորդ երեխաներին փողոց ես նետել ու զավթել նրանց բնակարանը, թե կինդ հուսահատությունից կախել է իրեն... Տեսնո՞ւմ ես ինչ ստոր մարդիկ կան...

- Ովքե՞ր էին:

- Ես ի՞նչ իմանամ, ուղևորներ էին, էլի:

- Լավ, բայց դու հո գիտե՞ս, որ ես բարձր աշխատավարձ չեմ ստանում, որ հինգ երեխա ունեմ, որ քաղաքում եմ ծնվել, որ եղբայր էլ չունեմ, բնակարան էլ...

- Գիտեմ, իհարկե:

- Բա ինչո՞ւ չասացիր նրանց:

- Ե՞ս: Անծանոթ մարդիկ էին, ի՞նչ ասեի: Գլո՞ւխ դնեի հետները:

- Իսկ ինչու ես ինձ ասում: Ես որտե՞ղ գտնեմ նրանց, որ համոզեմ, թե սխալվում են: Եվ, վերջապես, դո՞ւ ինչու ես այդ հիմարություններն ինձ հայտնում:

Եվ միշտ նեղանում են.

- Եղա՞վ: Երբ քո մասին նման բաներ եմ լսում, էլ ո՞ր օրվա ընկերդ ու բարեկամդ եմ, որ չզգուշացնեմ: Դե եկ ու լավություն արա...

Մեկն այսպես, մյուսն այնպես, տարբեր ձևերով ու տարբեր չափերով, սակայն նույն նպատակներով ու նույն անազնվությամբ սրսկում հա սրսկում են թույնի կաթիլները: Եվ նրանց առաջն առնելը գրեթե անհնար է: Անհնար է, որովհետև քրեական և ոչ մի օրենսգրքում պատիժ չի սահմանված գուժկանների, զրահակիր զրպարտիչների, առերևույթ ժախտով ու հոգածությամբ մարդկանց կյանքը թունավորողների նկատմամբ: Անհնար է «գրեթե», որովհետև մի էլք կա միայն, որ բոլորը միահամուռ, մի չգրված օրենքով բամբասողներին, «ուրիշի» ասածը հաղորդողներին, նենգ բանբերներին դիտեն իբրև առաջին դեմք, իբրև ստոր տեղեկությունների աղբյուր և բռնեն հենց նրանց օձիքից, նրանց կանչեն պատասխանատվության:

Թեև, իհարկե, ամենաճիշտն այս հարցում՝ հին թագավորների դիրքն է եղել երևի:

1966թ.